

POLITICI ALE EMANCIPĂRII ȘI LIMITELE ACESTORA

Angela POPA

Universitatea de Stat din Moldova
Chișinău, Republica Moldova

Autorul corespondent: Angela Popa, email: angela_popa_10@mail.ru

EMANCIPATION POLICIES AND THEIR LIMITS

Abstract: *One of the pillars of contemporary society would be freedom, which is largely the result of a long process of claiming rights and access to the free expression of contemporary man. The process of emancipation continues to regulate and order interpersonal connections. Thus, emancipation is a subject that is difficult to ignore in the present, it reappears in various researchers, who question, claim or argue about it. The idea of emancipation at the moment is under conceptual pressure. Feminist and post-colonial critiques, the assimilation of emancipatory ideals and the crises triggered by the transgression of planetary borders, all expose emancipatory paradoxes and raise questions about the continued adequacy of emancipation as a regulatory ideal that guides any socio-political transformation of contemporary society. Following an outline of the emancipatory paradox and a review of how emancipatory movements have continually challenged restrictive boundaries, we analyze the significance of emancipation to investigate the current stalemate and future prospects of emancipatory policy.*

Keywords: *emancipation, freedom, contemporary society, emancipatory policies.*

Adnotare: *Unul din pilonii societății contemporane ar fi cel al libertății, care în mare parte este consecința unui proces îndelungat, de revendicare a drepturilor și de acces la libera exprimare a omului contemporan. Procesul de emancipare continuă să reglementeze și să ordoneze conexiunile interumane. Astfel emanciparea este un subiect greu de ignorat în prezent, el reapare la diverși cercetători, care chestionează, revendică sau polemizează asupra acestuia. Ideea de emancipare la momentul actual este supusă unor presiuni conceptuale. Criticile feministe și post-coloniale, însușirea idealurilor emancipatorii și crizele declanșate de transgresarea granițelor, toate expun paradoxurile emancipatorii și ridică semne de întrebare cu privire la adecvarea în continuare a emancipării ca ideal regulator care ghidează orice transformare social-politică a societății contemporane. Urmând o schiță a paradoxului emancipator și o trecere în revistă a modului în care mișcările emancipatorii au contestat continuu granițele restrictive, analizăm semnificația emancipării pentru investigarea impasului actual și a perspectivelor viitoare ale politicii emancipatorii.*

Cuvinte cheie: *emancipare, libertate, societate contemporană, politici emancipatorii.*

Conceptul de emancipare are o conotație juridică și provine de la verbul latin *emancipare* - a elibera un minor de sub tutela paternă sau, într-un sens mai larg, a renunța la orice drepturi de proprietate care sunt transferate unei terțe persoane. În acest fel, minorul dobândește nu atât libertatea solicitată, cât o nouă tutelă. O astfel de acțiune - renunțarea la tutela cuiva și transferarea puterii către o persoană terță - reprezintă un act juridic. Aceasta implică faptul că subiectul emancipării, adică persoana care trebuie emancipată, devine independentă și liberă ca urmare a procesului de emancipare. Acest lucru este reflectat în utilizarea legală a termenului de astăzi, unde emanciparea semnifică eliberarea cuiva de sub controlul altuia, în special părinții care renunță la

autoritate și control asupra unui copil minor. În secolul al XVII-lea conceptul de emancipare are o sferă de interpretare mult mai extinsă și a fost aplicat în raport cu toleranța religioasă, iar în următoarele secole XVIII-XIX în raport cu emanciparea sclavilor (în SUA) sau emanciparea femeilor și a muncitorilor; la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, emanciparea copiilor a început să fie înțeleasă ca eliberarea copiilor săraci de munca insuportabilă.

Un moment crucial în istoria emancipării a fost secolul al XVIII-lea când emanciparea ca act juridic a devenit aliatul proiectului Luminilor și de acum încolo iluminarea este percepută ca un proces de emancipare. Putem urmări acest lucru în eseul lui Immanuel Kant „Ce sunt Luminile?” [1] în care filosoful a definit Iluminarea ca ieșirea din imaturitate și a văzut imaturitatea ca „incapacitatea omului de a folosi înțelegerea sa fără îndrumarea altuia.” Imaturitatea „nu constă în lipsa rațiunii, ci în lipsa rezoluției și a curajului de a o folosi fără îndrumarea altuia.” [1]. Iluminismul a presupus astfel un proces de a deveni independent sau autonom, iar pentru Kant această autonomie a fost axată în mod special pe rațiune. Kant a susținut că „înclinația și vocația către gândirea liberă” nu era o posibilitate istorică contingentă, ci ar trebui privită ca ceva care era o parte inerentă naturii umane; a devenit „destinația finală” a omului și „scopul existenței sale.” [1] Blocarea procesului de iluminare ar fi fost, prin urmare, „o crimă împotriva naturii umane”, pentru a realiza acest deziderat, avem nevoie mai întâi de toate de educație, astfel ființa umană nu poate deveni umană decât conștientizând faptul că este ființă autonomă, rațională, educată.

După Kant, există o diferență fundamentală între ființe imature și mature și că această diferență se aplică distincției dintre copilărie și maturitate. Conform filosofului german, maturitatea poate fi definită doar în termeni de raționalitate, care la rândul ei servește drept temelie pentru independență și autonomia individuală. Trecerea de la imaturitate spre maturitate presupune două momente importante : pe de o parte, amplificarea cunoștințelor și dezvoltarea abilităților cognitive, pe de altă parte, revizuirea conceptului de libertate.

Karl Marx [2] a fost unul dintre primii care a folosit acest termen la scara largă. El a oferit o prezentare detaliată a emancipării burgheziei și a proletariatului, emanciparea evreilor și creștinilor, emanciparea statului și a propus o tipologie a emancipării - emancipare politică, civilă, religioasă, socială. Cu toate acestea, nu putem vorbi aici despre introducerea unui nou concept în discursul filosofic: totuși, Marx nu oferă o analiză filosofică profundă a naturii emancipării, ci o simplă definiție a acesteia. Conceptul va lua amploare și va viza un șir de transformări de ordin social, politic, economic, gender. Fenomenul în sine a fost conexas cu mai mulți factori care au condiționat modernizarea societății burgheze și care a luat anvergură și caracteristici suplimentare. De-a lungul timpului, au apărut noi semnificații precum emanciparea organizațiilor publice, a partidelor politice sau a mișcărilor de ordin social-politic, implicând dobândirea independenței politice, instituționalizarea grupurilor sociale, formarea și evoluția ideologiilor și a practicilor sociale. Intenția procesului emancipativ ar fi eliberarea subiectului de constrângeri. De aici concluzionăm că procesul de emancipare este unul integral, o formă specifică de eliberare, ce oferă o înțelegere specială a libertății. Întrucât emanciparea este una dintre formele eliberării, pentru a-i dezvălui esența, este necesar să răspundem la următoarele întrebări: cine ar fi beneficiarul sau subiectul emancipării și care ar fi cauza constrângerii; care sunt posibilele consecințe ale procesului emancipativ și dacă există un criteriu de emancipare?

Subiect al emancipării poate fi oricine care are intenția să se implice activ în transformarea propriului statut, identității, rol social-politic etc, cel care simte nu doar necesitatea transformării dar și responsabilitatea, maturitatea angajamentelor. Astfel secolul al XIX-lea debutează cu formularea, testarea, promovarea unor noi proiecte sociale unde reprezentanții diverselor grupuri

sociale fie burghezie, proletariat, femei, comunități profesionale, copii, vârstnici, grupe etnice/naționale, toți doreau să se implice în actul decizional și să fie parte a angajamentelor politice. Fiind exponenți ai grupurilor sociale apare fireasca întrebare: este posibilă emanciparea individuală sau este un fenomen colectiv? sau e posibil ca un singur individ să nu facă parte dintr-o anumită comunitate, care ia influențat modul de trai, concepțiile ideologice? Reprezentanții mișcărilor de emancipare de regulă, sunt grupați după un anumit criteriu identitar. Aceasta înseamnă că celelalte semne ale acestora sunt ignorate. Deci, subiectul emancipării poate fi definit ca o comunitate sau corp colectiv.

Urmează să răspundem la întrebarea care este cauza emancipării? Întrucât corpul colectiv, acționând ca subiect al emancipării, este o construcție abstractă care combină o anumită calitate care este de fapt împărtășită de mai mulți indivizi, un singur subiect nu ar putea fi sursa constrângerii. Doar o altă construcție abstractă este potrivită pentru acest rol. Emanciparea presupune interacțiunea a două colectivități identitare, în procesul cărora una încearcă să găsească libertatea, limitată de cealaltă. Astfel apare problema dominației, care pe larg este dezbătută în cadrul filosofiei secolului XX, prin emancipare se dorește modificarea relațiilor de subiectivare și de constrângere, iar schimbarea survenită presupune transferul puterii de la unul la altul, deci e vorba de o transformare calitativă. Dobândirea libertății presupune și putere politică, și acces la dezbateri publice și abilitatea de a decide soarta membrilor grupului identitar. Emanciparea este posibilă numai acolo unde este posibilă manifestarea puterii sau discursul despre aceasta. Emanciparea este o pretenție la putere. Există un criteriu pentru emancipare? Dacă înțelegem emanciparea ca eliberare de dependență, și nu intrăm în detalii suplimentare, va trebui să admitem că un astfel de criteriu nu există, deoarece libertatea absolută este imposibilă, ceea ce înseamnă că eliberarea nu poate fi finalizată. Dar dacă recunoaștem că emanciparea este o pretenție la putere și este fezabilă doar în cadrul proiectelor individuale, nu va fi dificil să definim criteriul emancipării. Proiectul poate fi considerat implementat atunci când subiectul emancipării câștigă putere asupra restricționării libertății sale.

Individul este înzestrat cu multiple calități. Fiecare dintre aceste calități, în unitate cu cele ale altor oameni, formează un corp colectiv abstract. Dorința de realizare de sine, de recunoaștere din partea celorlalți forțează fiecare astfel de calitate să lupte pentru libertatea sa, deoarece oportunitatea de ați da seama este întotdeauna limitată de ceva. În consecință, orice corp colectiv încearcă să acționeze în calitate de subiect al emancipării. Cu toate acestea, confruntarea reciprocă a doi subiecți se poate încheia cu emanciparea doar a unuia dintre ei. Drept urmare, al doilea va fi subordonat primului, deoarece libertatea unuia este inevitabil limitată de libertatea celuilalt, iar dobândirea unei libertăți și mai mari nu face decât să întărească această limitare. Afirmările diferitelor identități se contrazic reciproc. Rezultatul alegerii uneia dintre ele ar putea fi un raport echilibrat al tuturor calităților inerente ale unei persoane, dar emanciparea respinge posibilitatea unui astfel de echilibru, deoarece rezultatul său nu ar trebui să fie egalitatea, ci puterea.

Orice mișcare social-politică care a ajuns la putere se confruntă cu responsabilitatea impusă de această putere, inevitabil trece de la progres la reacție, drept urmare degenerază și se distruge pe sine. Istoria oricărei revoluții poate servi drept exemplu în acest sens. Rezultatul emancipării va fi întotdeauna deconstruirea identității subiectului său.

Dreptatea socială și autodeterminarea politică, economică și culturală au fost obiective de importanță centrală ale politicii emancipatorii. Se aștepta ca instituțiile și procesele democratice să asigure atingerea acestor obiective, iar împuternicirea cetățenilor și organizarea acestora vor crea condiții eficiente în ceea ce privește construcția unei administrări eficiente și operative. Dar

În ciuda extinderii substanțiale a posibilităților de articulare și participare politică, accesul fără precedent la tehnologiile de comunicare și accesibilitatea ușoară a informațiilor ar putea sugera o îmbunătățire constantă a deliberării sociale, societățile contemporane par să se fragmenteze în comunități diverse, izolate reciproc, iar negocierea democratică sau chiar consensul devenind din ce în ce mai dificilă. În același timp, atât criza de sustenabilitate multidimensională, au declanșat noi apeluri pentru un stat puternic și au dat un nou impuls credinței că sistemele centralizate, autocratice ar putea fi mai bine poziționate pentru a gestiona riscurile cu care societățile contemporane se confruntă. Astfel, în mod paradoxal, agenda emancipatorie a egalității, împuternicirii și democratizării pare să fie însoțită de proliferarea inegalităților politice, a sentimentelor de neputință și a sentimentelor antidemocratice [3]. Începând cu anii 1970, agendele emancipatorii au fost direcționate de grupuri sociale care, au avut un statut mai privilegiat decât celelalte grupuri social-politice. În ciuda angajamentului lor de a depăși inegalitățile sociale și de a asigura drepturile universale, politica emancipatoare, astfel, a alimentat, în mod neintenționat, și noi sentimente de marginalizare și lipsă de putere.

Începând cu secolul al XIX-lea, transgresarea și emanciparea de restricțiile și opresiunile existente au fost dezideratul mișcărilor sociale și al partidelor politice. Eliberarea imaginată de limitările economice, sociale, politice a inspirat o mare varietate de viziuni asupra societăților viitoare și a alimentat multiple agende politice. Dar mișcările emancipatorii au avut obiective diverse și au conturat noi hotare care, la rândul lor, au declanșat noi forme de contestare politică.

Pentru a ilustra paradoxul emancipator dintr-o perspectivă a mișcării sociale, patru tendințe din peisajul mișcării de protest contemporane par deosebit de relevante:

- creșterea mișcărilor progresiste așa cum sunt percepute în mod tradițional;
- însușirea simultană a termenului de emancipare de către mișcările populiste de dreapta;
- noua problematizare a valorilor emancipatorii în urma crizei ecologice și a recentelor dezbateri asupra antropogenului ;
- tendința de emancipare pe fundalul unei crize persistente de reprezentare.

Adoptând o perspectivă globală, oamenii de știință au evidențiat numărul tot mai mare de mișcări de emancipare în primele două decenii ale noului mileniu și contestarea tot mai mare a granițelor sociale, economice și politice și a ortodoxiilor în multe țări. De la mișcările de primăvară arabă și revoluțiile democratice din Georgia, Ucraina, până la mișcările recente precum Black Lives Matter la dezbaterile #metoo – numărul de proteste și revendicări de ordin social, cultural, politic, economic au crescut. În ciuda tuturor diferențelor, aceste mișcări au un element comun - înțelegerea emancipării ca luptă pentru incluziune, egalitate și promovare a democrației – cereri care sunt adesea adresate statului și instituțiilor politice, care sunt percepute ca asigurând structurile stabilite de opresiune. Amploarea acestor mișcări oferă dovezi că paradoxul emancipator nu a suspendat în nici un caz lupta de lungă durată pentru autonomie, egalitate și drepturi universale.

Referințe bibliografice :

1. Kant I., *Ce sunt Luminile?* [Citat 14.05.22] Disponibil: <https://pdfcoffee.com/immanuel-kant-ce-sunt-luminile-pdf-free.html>
2. Marx K., *Despre problema evreiască.* [Citat 10.05.22] Disponibil: <https://www.marxists.org/romana/m-e/1844/problema.htm>
3. Ranciere J., *On the shores of politics*, Verso, London, New York, 2007
4. Hewlet N., Badiou, Balibar, Ranciere, *Rethinking Emancipation*, 2007